

PRIM'AWLA TAL-QORTI CIVILI

IMHALLEF

ONOR. NOEL V. ARRIGO LL.D.

Seduta ta' nhar il-Gimgha, 16 ta' Frar, 2001

Numru

Citaz. numru: 1271/97 M2 NA

Mary Agius

vs

Joseph Agius

Il-Qorti,

Ir-rikors li pprovoka dan id-digriet li sejjer jinghata illum u li gie pprezentat fil-5 ta' Gunju 1997 gie pprezentat fl-atti tal-kawza ta' separazzjoni bejn l-istess partijiet. Dan ir-rikors jittratta l-kura u kustodja ta' tlett itfal minuri ta' din il-koppja w it-talba hija wkoll wahda mit-talbiet li trid tigi nvestigata mill-Qorti fis-sentenza fil-kawza ta' separazzjoni li ghandha tinghata mill-istess Qorti.

Il-Qorti pero' dehrilha illi kellha fl-ewwel lok tiddetermina l-materja sollevata fir-rikors odjern peress illi l-proceduri f'dan ir-rikors wasslu biex sar ezami ricerkat u elaborat ta' din il-materja li ghandu jservi ghas-soluzzjoni wkoll tat-talba dwar il-minuri fil-kawza proprja.

Preliminarjament ukoll din il-Qorti ma tistax ma tikkummentax li dan ir-rikors dam aktar minn tlett snin biex jigi degretat mhux biss in vista ta' l-istudju approfondit li sar fil-meritu tieghu izda wkoll in vista tad-diversi sottomissionijiet ta' natura principalment procedurali li saru mid-difensuri tal-partijiet tul l-andament tal-proceduri odjerni li rrikjedew l-intervent tal-Qorti f'diversi digrieti ta' certa kompleksita' legali li ghal xi whud minnhom issir ukoll riferenza f'dan id-digriet.

Fir-rikors odjern l-attrici titlob il-kura u kustodja tal-minuri li kienu ntbaghtu go l-Istitut b'digriet tas-Sekond'Awla tal-Qorti Civili. Fir-risposta ghal dan ir-rikors ipprezentat fis-27 ta' Gunju 1997 il-konvenut jopponi ghal din it-talba. Skond huwa l-ahjar interess tat-tfal huwa li jibqghu fl-Istitut principalment minhabba n-nuqqas ta' *parenting skills* li ghandha l-attrici. Id-decizjoni tas-Sekond'Awla tal-Qorti Civili, jsostni hu, kienet wahda li timmerita konferma.

“Illi martu ghat-tielet darba regghet ipprezentat rikors sabiex tinghata l-kura u kustodja tat-tfal minuri taghha;

Illi din it-talba kienet diga' darbtejn ohra michuda mill-Onorabbli Qorti tas-Sekond'Awla wara li studjat bir-reqqa l-kaz u anke semghet tlett persuni fosthom zewg social workers u tabib, mic-centru Hidma Socjali, dwar x'kien fl-ahjar interess tat-tfal li jsir.”

Fis-seduta tat-2 ta' Settembru 1997 l-intimat tramite d-difensur tieghu qajjem il-kwistjoni tar-ritwalita' tal-proceduri odjerni. Dan il-punt gie deciz mill-Qorti b'digriet tat-2 ta' Jannar 1998 wara li kienet rat in-noti ta' sottomissjonijiet li kienu saru mill-partijiet rispettivi. Stante n-natura tal-kaz il-Qorti fis-seduti tad-9 ta' Ottubru u 22 ta' Dicembru 1997 semghet ix-xhieda ta' John Calleja u Catherine Bugeja mill-iskola li kienu jattendu t-tfal minuri, lit-Tabib Kuranti taghom Dr. Jeffrey Farrugia u lil Sister Luciana Mizzi mill-Istitut ta' l-Ursolini li kellhom il-kura tat-tfal u dan nonostante illi l-proceduri odjerni kienu qed jigu attakkati. Fl-istess seduta tat-2 ta' Jannar 1998 il-Qorti kienet innominat bhala espert lil Mariella Blackman biex tirrelata dwar il-kaz odjern.

Ir-rapport ta' l-istess espert gie mahluf fit-12 ta' Mejju 1998. B'rikors iehor tad-19 ta' Mejju 1998 pero' l-intimat talab l-isfilz ta' dan ir-rapport. Ghal dan ir-rikors ulterjuri saret ir-risposta fl-20 ta' Mejju 1998 u dan ir-rikors gie ttrattat fil-11 ta' Gunju

1998. B'digriet tat-28 ta' Awissu 1998 il-Qorti, ghar-ragunijiet hemm moghtija, cahdet it-talba ghall-isfilz. Fis-seduta tad-29 ta' Ottubru 1998, il-Qorti, wara li ddikjarat li n-nota li kienet saret mill-intimat ghan-nomina ta' periti addizzjonali kienet saret fit-terminu, semghet it-trattazzjoni dwar jekk kellhomx jigu nominati periti addizzjonali peress illi kien hemm l-oggezzjoni tar-rikorrenti. B'digriet iehor tal-20 ta' Novembru 1998 il-Qorti, ukoll ghar-ragunijiet hemm moghtija li whud minnhom jigu msemija aktar tard f'dan id-digriet peress illi jimpingu wkoll fuq is-soluzzjoni finali ghal din il-vertenza, laqghet it-talba ghan-nomina ta' periti perizjuri u wara li semghet lill-partijiet innominat lil Dr. Michael Tanti Dougall, Michelin Sciberras u Ray Dimech ghal dan l-iskop, it-tnejn ta' l-ahhar issuggerieti mill-intimat u mir-rikorrenti rispettivament.

Ir-rapport gie finalment ipprezentat u mahluf fit-22 ta' Marzu 2000 u dan anke wara li gew decizi diversi punti sollevati mill-partijiet anke fir-rigward tax-xhieda li kellhom jinstemghu mill-istess periti. B'rikors tal-24 ta' April 2000 ir-rikorrenti talbet l-isfilz tar-rapport peritali addizzjonali. Din it-talba giet michuda mill-Qorti fis-16 ta' Mejju 2000 ghar-ragunijiet moghtija fl-istess digriet. Ir-rikors kien gie differit ghall-provvediment ghat-28 ta' Lulju 2000 bil-fakolta' moghtija lill-partijiet li

jipprezentaw noti ta' sottomissjonijiet fir-rigward tar-rapport. Id-digriet pero' ma inghatax ghax l-intimat talab l-isfilz tan-nota attrici (verbal fl-atti tal-kawza u mhux f'dawn l-atti). Din it-talba giet michuda w ir-rikors finalment gie mholli ghad-digriet liema digriet sejjer jinghata llum. Ghall-kompletezza processwali jinghad illi n-noti rispettivi tal-partijiet jinstabu fl-atti tal-kawza u mhux f'dan il-process. Dan pero' ma ghandu jkun ta' ebda xkiel la ghad-determinazzjoni ta' dan id-digriet u anqas tal-kawza proprja. Minkejja illi ghar-ragunijiet ta' urgenza dan ir-rikors gieli nstema' separatament mill-kawza l-atti tieghu jiformaw parti mill-atti tal-kawza fejn ghandu jigi nkorporat wara l-ghotja ta' dan id-digriet.

Ikkunsidrat:-

Illi l-periti addizzjonali ghamlu diversi intervisti mal-familjari tal-koppja appartu milli mal-partijiet stess, mat-tfal u ma' diversi persuni koncernati fl-izvilupp, trobbija u kura ta' l-istess minuri. Huwa interessanti li z-zewg esperti teknici, minkejja li hadmu flimkien ipprezentaw rapporti separati li pero' wassluhom ghall-istess konkluzzjonijiet.

Is-Social Worker Raymond Dimech jippostola l-problema

b'dan il-mod:

“L-akbar diffikulta hija sabiex wiehed jipprova jizen jekk wiehed jew it-tnejn mill-genituri humiex idonei ossija kompetenti sabiex ikollhom il-kura ta' wliedhom fuq bazi ta' kuljum. Din id-diffikulta' giet accentwata l-aktar fir-rigward ta' Mary, minhabba illi Joseph irrinunzja l-kapacita' tieghu illi jista' jjeħu hsieb it-tfal hu stess, u fejn dan talab illi jittrasferixxi u jiddelega din ir-responsabbilita' lill-familjari tieghu (li l-esponent jikkummenta dwar dan aktar 'il quddiem.”

Fir-rigward ta' Mary Agius ir-rikorrenti imbagħad jikkummenta:

“Jidher car mill-informazzjoni migjuba illi hemm disparita' bejn l-imhabba illi juru l-genituri lejn uliedhom, u l-kapacita' u l-abilta' tagħhom sabiex irabbu t-tfal. Jidher illi l-akbar accenn sar fir-rigward ta' Mary illi minn naha wahda intqal illi hi thobb lit-tfal, per eżempju li tixtrilhom il-bzonnijiet bazici tagħhom (minkejja diffikultajiet finanzjarji), filwaqt minn naha l-oħra għandha nuqqas ta' “parental skills”, nuqqas ta' bilanc emozzjonali, u li turi nuqqas ta' koperazzjoni mal-professjonisti li jistgħu jghinuha titghallem travvi sew lill-uliedha.”

U aktar tard izid:

“Minn naha l-oħra, wiehed ma jistax jinjora l-fatt illi fir-realta' Mary verament tkun tixtieq l-aħjar għal uliedha, izda m'għandhiex il-kapacita' li tapprezza l-limitazzjonijiet tagħha kif spjegat fuq.”

Dawn il-konsiderazzjonijiet u konsiderazzjonijiet oħra msemmija fl-istess rapport wasslu lill-espert għal certu konkluzzjonijiet u dan minkejja illi osserva: *“Illi l-ambjent tad-*

dar ta' Mary huwa wiehed nadif u mizмум tajjed" u li kien hemm spazju u kumditu' bizzejjed biex hija w it-tfal ighixu fl-istess dar. Fil-fehma tieghu pero' "Mill-osservazzjonijiet ta' l-esponent jidher illi ghad fadal process shih xi jsir mal-genituri u mat-tfal qabel it-tfal ikunu jistghu jinghaqdu u forsi jghixu ma' xi hadd mill-genituri taghom, sew gradwalment u sew individwalment, indipendentement jekk hux wiehed jew aktar."

Kien allura wara li eskluda l-possibbiltu' ta' *fostering* li deherlu: *"Dawn il-fatturi ma jhallux ghazla ohra ghajr illi t-tfal jibqghu fl-Istitut ta' Angela House sakemm ikun possibbli ghalihom illi jirritornaw ghand xi hadd mill-genituri taghom."*

Michelin Sciberras ukoll teskludi l-*fostering* peress illi t-tfal ghadhom rabta sew mal-missieri sew ma' l-omm li *"jhobbu lill-uliedhom u jixtiequlhom hafna gid."* Hija pero' wkoll kienet ta' l-opinjoni illi: *"Mill-andament ta' kif zviluppa l-ezercizzju jidher li Mary u Joseph m'ghandhomx li skills adekwat biex irabbu tlett itfal zghar."* Di piu' kienet ukoll ta' l-opinjoni illi t-tfal kellhom f'dan l-istadju jibqghu jghixu go l-Istitut ghal zmien erba' snin fejn kellu jigi zviluppat *"care plan"* kif minnha ssuggerit.

Ikkunsidrat:-

Illi l-Qorti ezaminat bir-reqqa n-noti li saru mill-partijiet rispettivi fis-27 ta' Gunju u 6 ta' Settembru 2000 u hasbet fit-tul dwar din il-problema. Fl-ewwel lok jidhrilha illi ma jkunx fl-interess ta' hadd, partikolarment tat-tfal minuri, li tikkummenta ulterjorment fuq il-mankanzi jew nuqqasijiet ta' natura procedurali li setghu ezistew fl-atti ta' dan il-process. Lanqas ma jkun utili li tikkummenta fejn u safejn tista' tikkondividi l-opinjonijiet espressi mill-partijiet fin-noti rispettivi taghhom minkejja illi jidhrilha illi hafna minn dak minnhom sottomess huwa korrett mil-lat legali.

Dana pero' huwa kollu sekondarju hafna ghas-soluzzjoni ta' din il-vertenza li ghandha timmira biss biex tiddetermina dak li huwa fl-interess tal-minuri u xejn aktar. "*When determining any question relating to a child's upbringing or the administration of his property or income, the child's welfare is the Court's paramount consideration.*" (Family Law - Second Edition - Carol Crowdy).

Ikkunsidrat:-

Illi partikolarment fl-isfond tal-hsibijiet socjali ezistenti llum tfal minuri ghandhom jitqieghdu go Istitut biss meta ma jkunx

hemm persuna responsabbli li tiehu hsieb il-kura taghhom u dana fl-interess biss tat-tfal in kwistjoni. Dan mhux ghaliex is-Sorijiet illi fil-maggior parti jiehd u hsieb dawn it-tfal ma humiex kapaci li jiehd u kura tal-bzonnijiet kollha taghhom anke mil-lat emottiv izda wkoll ghax minn dan il-lat huwa rikonoxxut illi l-izvilupp tat-tfal huwa ferm aktar salvagwardjat meta huma jittrabbew minn xi wiehed mill-genituri taghhom possibbilment b'access ampju ghall-genitur l-iehor meta, bhal fil-kaz prezenti, minhabba s-separazzjoni legali jew fattwali tal-genituri taghhom huma ma jkunux jistghu jittrabbew miz-zewg genituri. L-Istituti pero' ghadhom jezistu u jkomplu, wiehed jispera, jezistu proprju biex jiehd u hsieb dawk it-tfal li ma ghandhomx l-opportunitajiet fuq imsemmija. Il-Qorti taf personalment b'liema kura t-tfal jigu ttrattati f'dawn l-ambjenti li ma humiex xi forma ta' penitenzjoni korrettiva.

Il-Qorti ezaminat ix-xhieda mressqa mill-attrici, l-atti kollha quddiem is-Sekond'Awla w ir-rapporti ta' l-esperti li gew ipprezentati quddiemha. Tfakkar lill-partijiet fil-hsibijiet taghha li wassluha li tinnomina l-periti addizzjonali fid-digriet taghha fuq imsemmi tal-20 ta' Novembru 1998. *"Irid jinghad ukoll, fl-istess hin, li bhalissa dawn il-minuri ma jinsabux f'xi kantina mudlama w umida, bil-guh u traskurati. Jinstabu fil-kura tas-*

Sorijiet li ma ghandhomx bzonn elogji minn din il-Qorti dwar il-mod ta' kif jiehdu hsieb daww il-minuri moghtija fil-kustodja taghhom. Huwa veru li dan ma jissostitwiex u ma ghandux jissostitwixxi l-kura tal-parent (jew anke wiehed minnhom.) Hemm pero' cirkostanzi fejn ir-riskju li ma jsirx ebda zball f'materja tant delikata huwa zgur ta' ferm aktar importanza milli l-imghodija ta' ffit xhur ohra. Dan il-kaz jinkwadra ruhu that dawn ic-cirkostanzi ghax minkejja r-rapport ta' Dr. Mariella Blackman hemm id-decizjoni kuntrarja tas-Sekond'Awla tal-Qorti Civili li kienet ordnat li l-minuri jigu rikoverati fl-Istitut. Is-Sekond'Awla waslet ghal din id-decizjoni wara ezami akkurat tal-kaz u wara li semghet lil diversi persuni konnessi ma' l-istess kaz kif jidher mill-ezami ta' l-atti tas-Sekond'Awla ezibiti f'dan il-process." Tikkonsidra illi ma ngabux ragunijiet sufficjentement validi l-ghala ma ghandhiex issegwi l-parir lilha moghti mill-esperti addizzjonali minnha mqabba u dana fl-interess suprem ta' l-istess minuri.

Ghal dawn ir-ragunijiet kollha f'dan l-istadju tichad it-talbiet attrici kif dedotti f'dan ir-rikors fil-waqt li tirrizerva li tipprovdi dwar modalita' ta' access liz-zewg kontendenti fis-sentenza li sejra tinghata fil-kawza ta' separazzjoni ta' bejniethom b'dan illi sakemm tinghata din is-sentenza l-access ghandu jkompli

jigi ezercitat kif inhuwa llum. Finalment fil-kaz tal-genituri tirrakkommanda u fil-kaz tat-tfal tordna illi ghandu jigi segwit il-*counselling* u *assessments* issuggerieti mill-periti addizzjonali ma' I-S.W.D.P. u fic-Child Development Assessment Unit. Ghal kull buon fini w ukoll f'dan l-istadju l-kura u kustodja tat-tfal minuri ghandha tkun fdata f'idejn is-Sorijiet ta' l-Ursolini ta' "Angela House".

L-ispejjes ta' dawn il-proceduri ghandhom jinqasmu nofs bin-nofs bejn il-partijiet.

ONOR. IMHALLEF NOEL V. ARRIGO LL.D.

Deputat Registratur

rf.